MT

Seat No. | | | | | | | |

2018 1100

MT - SANSKRIT COMPOSITE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - I
PAPER - V

Time : 2 Hours **(Pages 8)** **Marks : 50**

प्रथमः विभागः - सुगमसंस्कृतम् ।

प्र.१ अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत । (५ तः ४) ४

१	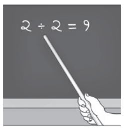	२	तिन्त्रिणी 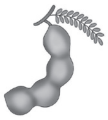	३	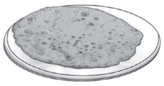	४		५	

प्र.१ आ) सङ्ख्याः अक्षरैः अङ्कैः वा लिखत । (३ तः २) २

१. ८७ -
२. षट्त्रिंशत् -
३. ९१ -

प्र.१ इ) स्तम्भमेलनं कुरुत । (५ तः ४) २

	अ	ब
१.	विंशत्यधिक - पञ्चवादनम्	०५:१०
२.	दशाधिक - पञ्चवादनम्	०५:२०
३.	नववादनम्	०७:४५
४.	पादोन - अष्टवादनम्	१२:३०
५.	सार्ध - द्वादशवादनम्	०९:००

प्र.१ ई) वासर - तालिकां पूरयत । (केऽपि २) २

प्रपरह्यः __________	←	__________ बुधवासरः	←	ह्यः __________

द्वितीयः विभागः - गद्यम् ।

प्र.२ अ) **गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**

भारतस्य दक्षिणदिशि केरलप्रदेशे आलुवा नगरस्य समीपं 'कालडि' नाम ग्रामः । सः ग्रामः पूर्णानदीतीरे वर्तते । अत्र जगद्गुरोः शङ्कराचार्यस्य जन्म खिस्ताब्दे अष्टमे शतके अभवत् । तस्य पिता शिवगुरुः माता आर्याम्बा चास्ताम् । बाल्ये एव तस्य पिता शिवगुरुः दिवङ्गतः । तस्माद् मातैव पुत्रस्य पालनम् अकरोत् । पञ्चमे वयसि उपनीतः सः पठनार्थं गुरुमुपागच्छत् । तत्र वेद-वेदाङ्गानि, विविधशास्त्राणि च असाधारणवेगेन बालकोऽयम् अधीतवान् । पठनादिकं समाप्य शङ्करः गृहं प्रत्यागतवान् । गृहं प्राप्य मातृसेवाम् आरभत च । माता आर्याम्बा पुत्रस्य विवाहविषये सदैव चिन्तयति स्म । परन्तु मनसा वचसा कर्मणा च विरक्तः शङ्करः संन्यासार्थम् अनुमतिं प्रार्थयत । शङ्करस्य ऐहिकविषयेषु अरुचिं दृष्ट्वा आर्याम्बा चिन्तामग्ना जाता ।

१. **अवबोधनम् । (४ तः ३)**

क) **उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।** १

१) .... वयसि उपनीतः सः पठनार्थं गुरुम् उपागच्छत् । (पञ्चमे / दशमे)

२) पठनादिकं समाप्य शङ्करः ...... प्रत्यागतवान्। (गृहं / नदीं)

ख) **पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।** १

किमर्थम् आर्याम्बा चिन्तामग्ना जाता ?

ग) **वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत ।** १

शङ्करः अतीव प्रज्ञावान् बालकः।

घ) **एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उद्धृतः ?** १

२. **शब्दज्ञानम् । (३ तः २)**

क) **गद्यांशतः ल्यबन्त-अव्यये चित्वा लिखत ।** १

ख) **विशेषण-विशेष्य-मेलनं कुरुत ।** १

विशेषणम्	विशेष्यम्
जगद्गुरोः	आर्याम्बा
चिन्तामग्ना	शङ्कराचार्यस्य
	आचार्यः

ग) **सन्धिविग्रहं कुरुत ।** १

गुरुमुपागच्छत् - .... + ... ।

प्र.२ आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

एकस्मिन् दिने शङ्करः स्नानार्थं पूर्णानदीं गतः । यदा सः स्नाने मग्नः तदा तत्र एकः नक्रः आगतः । नक्रः झटिति तस्य पादम् अगृह्णात् । तदा शङ्करः उच्चैः आक्रोशत्। ''अम्ब ! त्रायस्व । नक्रात् त्रायस्व !'' आक्रोशं श्रुत्वा नदीतीरं प्राप्ता आर्याम्बा पुत्रं नक्रेण गृहीतमपश्यत् । भयाकुला सा अपि रोदनम् आरभत । शङ्करः मातरम् आर्ततया प्रार्थयत - ''अम्ब, इतः परम् अहं न जीवामि । मरणात् पूर्वं संन्यासी भवितुम् इच्छामि । अधुना वा देहि अनुमतिम् ।'' चेतसा अनिच्छन्ती अपि विवशा माता अवदत् - ''वत्स, यथा तुभ्यं रोचते तथैव भवतु । इदानीमेव संन्यासं स्वीकुरु । मम अनुमतिः अस्ति'' इति। तत्क्षणमेव आश्चर्यं घटितम् । दैववशात् शङ्करः नक्राद् मुक्तः । स नदीतीरम् आगत्य मातुः चरणौ प्राणमत् ।

अनन्तरं शङ्करः मातरं संन्यासस्य महत्त्वम् अवाबोधयत् । संन्यासी न केवलम् एकस्याः पुत्रः। विशालं जगद् एव तस्य गृहम् । 'मातः, यदा त्वं स्मरिष्यसि तदा एव त्वत्समीपमागमिष्यामि' इति मात्रे प्रतिश्रुत्य सः गृहात् निरगच्छत् । ततः गोविन्दभगवत्पादानां शिष्यो भूत्वा सः सर्वाणि दर्शनानि अपठत् । तेभ्यः संन्यासदीक्षां गृहीत्वा वैदिकधर्मस्य स्थापनार्थं प्रस्थानम् अकरोत् ।

१. अवबोधनम् । (४ तः ३)

क) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

१) आर्याम्बा पुत्रं .... गृहीतम् अपश्यत् । (नक्रेण, मत्स्येन)

२) शङ्करः .... आर्ततया प्रार्थयत । (गुरुम्, मातरम्)

ख) कः कं वदति । १

यथा तुभ्यं रोचते तथैव भवतु ।

ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

शङ्करः कस्य शिष्यः अभवत् ?

घ) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत । १

दैववशात् शङ्करः व्याघ्राद् मुक्तः ।

२. **जालरेखाचित्रं पूरयत ।** २

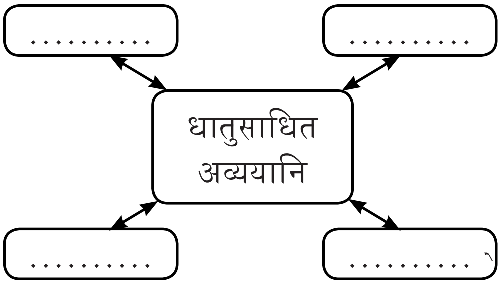

प्र.२ इ) गद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (२ तः १) ४

१.

(ततः प्रविशति विश्वामित्रः । नदीं प्रणम्य...)		
विश्वामित्रः	-	कथं लङ्घनीयः प्रवाहो नदीनाम्, कथं रक्षितव्यं जनं गोधनं च ॥ कथं याचितव्यस्तरणाय मार्गः, कथं प्रार्थनीया शुभेच्छा नदीनाम् ॥
नदी (विपाट्)	-	कः खलु एषः मानवः ? अस्मान् किमर्थं वन्दते स्तौति च ? आर्य, किन्नामा भवान्? कस्माद् अस्मान् आह्वयति ?
विश्वामित्रः	-	अयि मातः, विश्वामित्रोऽहम् । दूरतः आयातः रथैः शकटैः च । वयं सर्वे परतीरं गन्तुं समुत्सुकाः ।

२.

कीर्तनकारः - एवं विश्वामित्रः नद्यौ प्रीणयित्वा परतीरं गतवान् । अयि श्रोतारः इत्थं नद्यः मानवाः च परस्परं प्रीणयन्तः संस्कृतिं संवर्धितवन्तः ।

प्रवाहिता तरङ्गिणी संस्कृतिर्विकासिता ।
प्रमुदिताश्च मानवाः सरित्कृपासमुन्नताः ॥
नन्दिताः कृषीवलाः प्रफुल्लिता वसुन्धरा ।
अन्नदाननिर्भरा सस्यशामला धरा ॥
सेतुबन्धरोधितं नियन्त्रितं नदीजलम् ।
जनित्रमत्र चालितं जीवनं प्रकाशितम् ॥

प्र.२ ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) २

१) शङ्करेण संन्यासार्थं कथम् अनुमतिः लब्धा?

२) मानवानां जीवनं नदीनां साहाय्येन कथं समृद्धं जातम्?

तृतीयः विभागः - पद्यम् ।

प्र.३ अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (५ तः ४)

अयं न भक्तो न च पूजको वा
घण्टां स्वयं नादयते तथापि ।
धनं जनेभ्यः किल याचतेऽयं
न याचको वा न च निर्धनो वा ॥
रामाभिषेके जलमाहरन्त्या हस्तात् सृतो हेमघटो युवत्याः ।
सोपानमार्गेण करोति शब्दं ठंठं ठठं ठं ठठठं ठठं ठः ॥

क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

कस्याः हस्तात् सुवर्णघटः पतितः?

ख) जालरेखाचित्रं पूरयत । १

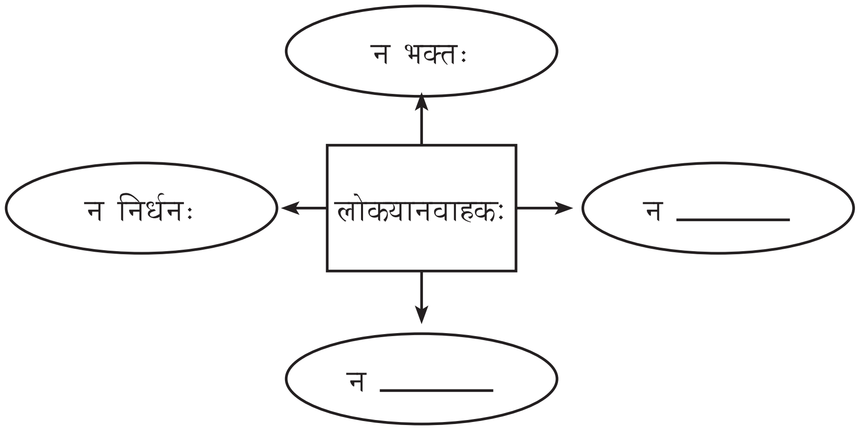

ग) पद्यांशात् प्रथमाविभक्त्यन्तपदानि चित्वा लिखत । १

घ) सन्धिविग्रहं कुरुत । १

१) जलमाहरन्त्या - जलम् + ... ।
२) हेमघटो युवत्याः - .... + युवत्याः ।

च) लकारं लिखत । १

लोकयानवाहकः जनेभ्यः धनं <u>याचते</u> ।

प्र.३ आ) श्लोकौ शुद्धौ पूर्णौ च लिखत । ४

१. कं संजघान .... शीतम् ।।

२. वैद्यराज .... धनानि च ।।

प्र.३ इ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (२ तः १) २

१. यथा प्रकाशयत्येको भानुर्भुवनमण्डलम् ।
धर्मान् प्रकाशयत्येकस्तथा मानवतागुणः ।।

२. आत्मौपम्यं समाश्रित्य मानवो मानवैः सह ।
यदा व्यवहरेल्लोके तदा मानवता भवेत् ।।

प्र.३ ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) २

१. 'वैद्यराज नमस्तुभ्यम्' अस्य श्लोकस्य स्पष्टीकरणं माध्यमभाषया लिखत।

२. 'रामाभिषेके' अस्य श्लोकस्य स्पष्टीकरणं माध्यमभाषया लिखत ।

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशलम् ।

प्र.४ निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (३ तः २)

अ) उपपदविभक्तेः उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत । (४ तः २) २

१. दा - यच्छ् →

२. रुच् - रोच् →

३. कथ् →

४. स्निह् →

आ) अनुवादं कुरुत । (४ तः २) २

१. A boy brings a flower.

२. Students read a treatise/book.

३. Grandmother lights a lamp.

४. Father returns from the office at 5 o'clock in the evening.

इ) अमरकोषात् समानार्थकं शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (४ तः २) २

१. सुदामा श्रीकृष्णस्य मित्रम् ।

२. पादपः परोपकाराय फलति ।

३. नरः सर्वदा सत्यं वदेत् ।

४. त्वं प्रजाहितदक्षः राजा ।

पञ्चमः विभागः - भाषाभ्यासः ।

प्र.५ अ) पृथक्करणम् ।

१. नामानि सर्वनामानि च पृथक्कुरुत । (५ तः ४) २

(मात्रे, तुभ्यम्, यः, मखे, पन्नगः)

नाम	सर्वनाम

२. क्रियापदानि धातुसाधित-विशेषणानि च पृथक्कुरुत । (५ तः ४) २

(वदन्, याचते, सृतः, अजायत, रन्तव्यः)

क्रियापदम्	धातुसाधित-विशेषणम्

प्र.५ आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (४ तः २)

१) सङ्ख्या / क्रम / आवृत्तिवाचकस्य योग्यं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (३ तः २) २

१. तेन .... प्रयोगः कृतः । (त्रयः / त्रिः)

२. .... भवने योगेशः निवसति । (द्वितीयम् / द्वितीये)

३. .... वेदाः वर्तन्ते । (चत्वारः / चतुरः)

२) समासविग्रहानां समासनामभिः सह मेलनं कुरुत । (६ तः ४) २

	समासविग्रहाः	समासनामानि
१.	जीर्णवस्त्रं धारयति इति ।	सप्तमी - तत्पुरुषः समासः ।
२.	भयेन आकुला ।	अव्ययीभावः समासः ।
३.	न आगतम् ।	तृतीया - तत्पुरुषः समासः ।
४.	उचितम् अनुसृत्य ।	नञ् - तत्पुरुषः समासः ।
५.	प्रजाहिते दक्षः ।	कर्मधारयः समासः ।
६.	गङ्गा नाम नदी ।	उपपद - तत्पुरुषः समासः ।

३) समानार्थकं - विरुद्धार्थकं शब्दं लिखत । (४ तः २) २

१. हेम -   २. शब्दः -

३. पुरतः ×   ४. दिनकृत् -

(मञ्जूषा - भानुः, नादः, कनकम्, पृष्ठतः)

४) योग्यं पर्यायं चिनुत । (३ तः २) २

क. यमः प्राणान् हरति । (कर्तृवाच्यम् / कर्मवाच्यम्)

ख. भवान् .... । (स्वीकुरु / स्वीकरोतु)

ग. विशालं .... एव तस्य गृहम् । (जगम् / जगत्)

शुभं भवतु ✌